

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

בפני כבוד השופטת ענבל קצב-קרן

בעניין:- עיזבון המנוחה ז"ל

המבקשת א.ג.
ע"י עוה"ד עופר בן ארי ו/או נועה אדרי

נגד

המשיב האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון

פסק דין

המנוחה נפטרה ביום 3.3.18 (להלן: "המנוחה").

בפני בקשת המבקשת, למתן צו קיום צוואה המנוחה, כצוואת "שכיב מרע".

למנוחה לא היו קרובי משפחה מדרגה ראשונה (ביום 3.4.19, הוגשה הודעת ב"כ היועמ"ש כי מאחר ואין כל מידע באשר להרכב המשפחתי של המנוחה מוחזקים יורשיה כיורשים בלתי ידועים).

ההליכים בעניין המנוחה:-

בעניין המנוחה הוגשו, תחילה, שתי בקשות להכרה בצוואותיה שבעל פה/ צוואת שכיב מרע -

האחת- בקשת המבקשת מיום 19.3.18 (בפני הרשם):

ביום 7.3.18, הופקד אצל הרשם לענייני ירושה על ידי גב' ש.מ, מסמך שכותרתו "צוואת שכיב מרע" החתום על ידי שתי מצהירות גב' ש.מ וגב' ל.א (חתימה מיום 6.3.18) ולפיו:

"אני הח"מ, ש.מ.ת.ז. ... מעלה בזאת על הכתב את רצונה האחרון של גב' המנוחה אשר נשאה בחייה ת.ז. ... ("המנוחה") כפי שנאמר לי על ידי בע"פ ביום חמישי 1.3.18
אני הח"מ ל.א. ת.ז. מעלה בזאת על הכתב את רצונה האחרון של גב' המנוחה אשר נשאה בחייה ת.ז. ... ("המנוחה") כפי שנאמר לי על ידי בע"פ ביום שני 19.2.18.
עת שוחחנו עם המנוחה, ספרה לנו כי היא מרגישה שלאור מצבה הרפואי ימיה ספורים וכי היא מבקשת שכל רכושה וכספה שיוותר לה לאחר מותה יועבר לגב' א.ג.ת.ז. ... (למנוחה לא היה ידוע מה מספר תעודת הזהות של א.ג.). המנוחה ספרה לנו כי א.ג., שכנתה, טיפלה בה ובכל מחסורה במשך שנים והמנוחה ראתה בא.ג. כבת לכל דבר ועניין.
ביום שישי 2.3.18 פנינו לא.ג. על מנת לקבל את שמה המלא ומספר תעודת הזהות שלה על מנת להעבירם לעו"ד כדי שיערוך את צוואתה של המנוחה. אך לצערנו, ביום שבת ה- 3.3.18 הלכה המנוחה לעולמה בטרם נערכה צוואתה על פי רצונה, אשר על כן עורכות אנו מסמך זה, בכתב ובחתימת שתינו".

השנייה - בקשה שהוגשה מטעם אגודת "ארזי הלבנון".

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ביום 14.3.18 הוגשו לרשם לענייני ירושה תצהירי מר מ.י.ג. ומר ב.י.ק.

מר ב.י.ק. הצהיר כי:-

1. הנני מתרים אנשים לטובת אגודת "ארזי הלבנון" (ע"ר 58-012-362-8) התומכת באברכים לומדי תורה ובמשפחות נזקקות.
2. במהלך ההתרמות שלי הייתה ניגוש לגב' המנוחה ע"ה שהייתה גם שכנתי ברח' ... בחיפה והיא הייתה נותנת לי בכל פעם בשמחה רבה סכומי כסף לטובת האגודה.
3. במהלך ההתרמה הייתי מסביר לה כי הכסף מיועד לטובת אברכי כולל ונזקקים והיא שמחה על כך מאוד.
4. באחד הימים דיברתי איתה על כך שהיא רווקה ואין לה קרובי משפחה ושאלתי אותה מה יהיה על עיזבונה. היא השיבה לי שהיא תשמה לעשות הנצחה על שמה ולתרום את עיזבונה לעניין וכששאלתי אותה האם היא מוכנה לתרום אותו לאברכים ולנזקקים שהאגודה תומכת בהם היא השיבה בחיוב.
5. בחנוכה ש"ז כאשר ביקשנו להתרים אותה, היא חזרה על כך שאין לה קרובים וכי רצונה לעשות בכספי עיזבונה הנצחה על שמה ומשפחתה שלא נותר להם שם ושארית ולהעביר את עיזבונה לאחר פטירתה, לעמותה העוסקת בסיוע לנזקקים. דבריה אלו נאמרו בצורה ברורה ובדעה צלולה.
6. בכל פעם שהגעתי אליה היא חזרה על דבריה וביקשה שמהעניין יעשו לה ולמשפחתה הנצחה.

"...7

ומר מ.י.ג. הצהיר כי:-

1. הנני עוזר מדי פעם לב.י.ק. להתרים אנשים לטובת אגודת "ארזי הלבנון" (ע"ר 58-012-362-8) התומכת באברכים לומדי תורה ובמשפחות נזקקות.
2. באחד הפעמים ניגשנו יחד לגב' המנוחה ע"ה, ואשר הייתה תורמת בקביעות לאגודה הנ"ל והרב ב.י.ק. דיבר איתה על כך שהיא רווקה ואין לה קרובי משפחה ושאל אותה מה יהיה על עיזבונה. היא השיבה לו שהיא תשמה לתרום אותו לעניים וכשהוא שאל אותה האם היא מוכנה לתרום אותו לאברכים ולנזקקים שהאגודה תומכת בהם היא השיבה בחיוב.
3. בחנוכה ש"ז כאשר ביקשנו להתרים אותה היא חזרה על כך שאין לה קרובים וכי רצונה לעשות בכספי עיזבונה הנצחה על שמה ומשפחתה שלא נותר להם שם ושארית ולהעביר את עיזבונה לאחר פטירתה לעמותה "ארזי הלבנון" העוסקת בסיוע לנזקקים. דברים אלו נאמרו בצורה ברורה ובדעה צלולה.
4. בכל פעם שהגעתי אליה היא חזרה על דבריה וביקשה שמהעניין יעשו לה ולמשפחתה הנצחה.

"... 5

ביום 21.6.18, הוגשה בקשת אגודת "ארזי הלבנון" למתן תוקף לצוואת המנוחה שכיב מרע לטובת אגודת "ארזי הלבנון" (ת"ע 3312-09-18).

ביום 30.7.18 הוגשה התנגדות מטעם אגודת "ארזי הלבנון" לבקשת המבקשת (ת"ע 3347-09-18).

הבקשות הועברו לבית המשפט מכוח הוראת סעיף 67א(א)(5) לחוק הירושה, תשכ"ה – 1965 (להלן: "חוק הירושה").

ביום 21.10.18 הוגשה תגובת המבקשת להתנגדות האגודה.

לתגובה צורף תצהיר מר ב.י.ק. (אחד העדים כאמור לצוואה הנטענת לטובת האגודה), נושא תאריך 30.7.18 ומאומת ע"י ב"כ המבקשת.

מר ב.י.ק. הצהיר כי:-

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

1 "1. הנני עושה תצהירי זה בתמיכה לביטול תצהירי מיום 7.3.18 בנוגע לעיזבונה של גב' המנוחה ז"ל...
2 2. לאחר שהגשתי את תצהירי מיום 7.3.18 שוחחתי עם מספר שכנים של המנוחה והובהר לי על
3 ידם כי רצונה האחרון של המנוחה היה כי עיזבונה יעבור לגב' א.ג. ת.ז.
4 3. לאור זאת ולאחר ששוכנעתי כי רצונה של המנוחה היה להוריש את עיזבונה לגב' א.ג. אני חוזר בי
5 מהאמור בהצהרתי מיום 7.3.18".
6

7 ביום 28.3.19, לאחר דיון שהתקיים בפני בית המשפט ביום 21.11.18, בו נכח אף נציג האגודה, הוגשה
8 בקשת אגודת "ארזי הלבנון" למחיקת בקשתם לקיום צוואת שכיב מרע ולהתנגדות לבקשת המבקשת
9 (לטענתם, בין היתר, נוכח היעדר מימון לייצוג ע"י עו"ד וכנגד ויתור על תשלום הוצאות).
10

ההליך המשפטי-

11 דיון (ק"מ) התקיים ביום 21.1.18.
12 דיון הוכחות בו נשמעו ונחקרו: גב' ל.א., גב' א.ג., גב' נ.פ., וגב' ש.מ. - התקיים ביום 16.9.19.
13 סיכומי הצדדים הוגשו.
14 ניתן צו גילוי מסמכים רפואיים וצו גילוי מסמכים לבנק הפועלים (החלטה מיום 21.1.18).
15
16

תמצית טענות המבקשת:-

- 17 1. לטענת המבקשת, מדובר בעיזבון קטן יחסית שהיקפו כ- 40,000 ₪.
18
- 19 2. לטענתה, לא יכול להיות עוררין בכל הנוגע לרצון האחרון של המנוחה, כי כספה יועבר לה.
20
- 21 3. לטענת המבקשת, למנוחה אין קרובים מדרגה ראשונה אשר זכאים לרשת אותה. המנוחה
22 עלתה לישראל בגפה, מרוסיה, בשנות ה-90 ללא קרובי משפחה כלשהי ולא היו ילדים.
23 לטענתה, הפקדת כספי העיזבון בקופת האפ' הכללי לטובת "יורשים בלתי ידועים" – שלא
24 היו ולא יהיו מעולם – משמע סיכול רצונה האחרון של המנוחה וגרימת עוול בל יתואר.
25
26
- 27 4. לטענתה, העידו חברי ומכרי המנוחה, עדים אובייקטיביים אשר נתנו עדותם ללא כל טובת
28 הנאה שיכולה לצמוח להם, על מנת שיכובד רצון המנוחה.
29
- 30 5. לטענתה, פיתחה המנוחה יחסי שכנות וחברות טובים עם הסובבים אותה ובמיוחד עם
31 המבקשת בה ראתה ואותה כינתה בפני חבריה כ"בתה" (סעי' 6 לתצהיר גב' ש.מ., סעי' 6 לתצהיר גב'
32 נ.פ. ועדות גב' ל.א. בעמ' 9 ש' 4).
33 לטענתה, המבקשת היא שטיפלה במנוחה בכל עת, בישלה עבודה, קילחה אותה, החליפה לה
34 חיתולים (עמ' 17 ש' 9-10), ביצעה עבודה את רוב המטלות (סעי' 6-8 לתצהיר גב' ש.מ., סעי' 7 לתצהיר
35 גב' נ.פ. וסעי' 5-10 לתצהיר המבקשת) והייתה זמינה למנוחה עת נזקקה לטיפול רפואי .

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

- 1 לטענתה, המנוחה והמבקשת אף חלקו אהבה משותפת לחתולי הרחוב (סעי' 4 לתצהיר המבקשת,
2 סעי' 5 לתצהיר גב' ש.מ. וכן עדותה בע' 15 ש' 8) וידיעת המנוחה, כי לאחר פטירתה תמשיך המבקשת
3 לעשות כן היווה גורם משמעותי כשלעצמו כי רכושה הדל של המנוחה יועבר לה.
4
- 5 6. לטענתה, המנוחה סבלה מבעיות בריאות רבות אך שמרה על צלילות עד יומה האחרון (כפי
6 שעלה מתיקה הרפואי מקופה"ח ונספח ד' לתגובת המבקשת מיום 21.10.18).
7
- 8 7. לטענתה, בשבועות האחרונים לפני פטירתה, שוחחה המנוחה עם חבריה שביקרו אותה וחזרה
9 ואמרה לכולם את רצונה האחרון בדבר העברת כספה לאחר פטירתה למבקשת וזאת, כאשר
10 צפתה את יום פטירתה הקרוב. כך, העידה גב' ל.א. אשר ביקרה את המנוחה ביום 19.2.18 (ע' 8
11 ש' 30 וע' 9 ש' 10-8 לפרו'), גב' נ.פ. שביקרה את המנוחה 3-4 ימים לפני פטירתה (ע' 22 ש' 4 לפרו')
12 וכך אף גב' ש.מ. שביקרה את המנוחה ביום 1.3.18, יומיים טרם פטירתה.
13
- 14 8. לטענתה, צוואת המנוחה הינה צוואת שכיב מרע, שנפלו בה פגמים קלים, הניתנים לריפוי.
15 לטענתה, הצוואה, שהוגשה לביה"מ מקיימת את דרישות החוק ויש ליתן לה תוקף.
16
- 17 9. עוד לטענתה, המנוחה ביקשה מגב' ש.מ. כי תביא אליה את בנה, ב"כ המבקשת, אותו הכירה
18 משך שנים ארוכות ובטחה בו וכן כי תבקש מהמבקשת את שמה המלא ומס. ת.ז. על מנת
19 להעבירם לעו"ד לצורך הכנת צוואתה בהקדם. גב' ש.מ. הסבירה לה כי בנה נמצא
20 בחופשה וכי יוכל להגיע אליה רק ביום 4.3.18 לאחר חזרתו (עדות גב' ש.מ. ע' 22 ש' 14-12 וע'
21 26 ש' 22). לטענתה, עקב צירוף מקרים מצער לא הספיק עו"ד להחתים את המנוחה על
22 צוואה כפי שביקש מאחר וזו נפטרה כבר ביום 3.3.18 (חקירת גב' ש.מ. עמ' 26-25 לפרו') ובנסיבות
23 אלו לא נותרה ברירה אלא להגיש את דבריה האחרונים של המנוחה כצוואת שכיב מרע.
24
- 25 10. לטענת המבקשת, יש בהבעת רצונה האחרון של המנוחה שלוש פעמים שונות לשלוש עדות
26 שונות, כאשר אין כמעט קשר בין השלש (כעולה מעדות הגב' ל.א. בע' 9 ש' 32-19 לפרו') בכדי
27 לחזק ולרפא כל פגם שנפל בצוואת השכיב מרע, ככל שנפל.
28
- 29 11. לטענתה, מתקיימים כל חמשת הדרישות שנקבעו בסעיף 23 לחוק הירושה, לצורך מתן תוקף
30 לצוואת המנוחה, כצוואת שכיב מרע: -
31 11.1 המנוחה הייתה שכיב מרע או ראתה עצמה אל פני המוות במועד בו נאמרו הדברים
32 לעדים כאשר בפועל, תוך שבועיים מהמועד בו אמרה המנוחה את דבריה לגב' ל.א.
33 ויומיים לאחר שאמרה את דבריה לגב' ש.מ., הלכה המנוחה לעולמה.
34 המנוחה אף אמרה לגב' ל.א., בעת פגישתן כי "אני מרגישה שאני הולכת למות. אני לא יודעת אם
35 אני אהיה בחיים מחר. אני רוצה לעשות את מה שלא הספקתי. לא היה לי אף אחד יותר קרוב מא.ג."

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

(עמ' 10 ש' 15-33 לפרו') וכי 'היא העלתה את השאלה רק כשהיא הרגישה שהיא הולכת למות' (עמ' 11 ש' 34 – עמ' 12 ש' 1) וכי: "ב-19.2 שמעתי מהמנוחה שימיה ספורים וזהו" (עמ' 14 ש' 25).

לטענתה, גם מכך שבשבועיים האחרונים לחייה, חזרה המנוחה וביקשה כי יביאו לה עו"ד שיכין לה צוואה (עדות גב' ש.מ. ע' 25 – עמ' 26 ש' 10) ניתן ללמוד כי המנוחה ידעה שימיה ספורים.

עוד לטענתה, לעניין דוחו"ת האחות, ילנה, מהם עולה כי המנוחה הייתה מסוגלת ללכת (אל מול התרשמות גב' ל.א. כי המנוחה אינה מסוגלת לזוז – ע' 12 ש' 12-14 לפרו'), כלל לא ברור האם האחות ביקרה אצל המנוחה או שהדו"ח נערך על סמך שיחה טלפונית עמה בלבד, המשיב לא זימן את האחות לעדות וכן עולה כי מהמסמכים הרפואיים של האחות כי אף היא סברה שיש החמרה במצבה הרפואי של המנוחה שסבלה מקוצר נשימה לאחר מאמץ קל.

לטענתה, החמרה במצבה הרפואי של המנוחה עולה אף ממסמך רפואי מיום 12.2.18, בבקשה שהוגשה למל"ל להכרה בהחמרת המצב (עמ' 229 בתיק קופ"ח) שם נרשם, בין היתר: "לאחרונה החמרה במצב התפקודי – נפילות וחוזרות...קושי בניידות, לא שולטת על סוגרים... זקוקה לעזרה בכל ADL והשכחה 24 שעות ביממה. מרותקת לבית".

לטענתה, על ההחמרה במצבה של המנוחה ניתן ללמוד אף מדבריה לגב' נ.פ.: "...היא הרגישה רע כמו שלא היה בעבר. היא הבינה שהכל יכול להסתיים" (עמ' 23 ש' 16-14) ולגב' ש.מ.: "אני לא יודעת כמה זמן אני עוד פה" (עמ' 28 ש' 20 וסעיף 14 לתצהירה).

לטענתה, מכאן כי מבחינה סובייקטיבית ראתה עצמה המנוחה מול פני המוות במועד אמירת הדברים ומתקיימים היסוד הסובייקטיבי והאובייקטיבי בהבנת המנוחה כי ימיה ספורים. עוד לטענתה, המשיב לא הביא ולו עד אחד מטעמו, אשר יפריך את הטענה בדבר מצבה הרפואי של המנוחה והימנעותו פועלת לחובתו.

11.2 לטענתה, אמרה המנוחה את דברי הצוואה בפני שני עדים המבינים את שפתה. המנוחה דיברה עברית ורוסית (עמ' 10 ש' 18-17 ועמ' 29 ש' 18-14) ושתי העדות החתומות על הצוואה, ציינו כי נאמרו להם אותם הדברים – כי רצונה האחרון הוא כי המבקשת תירש את רכושה. אמנם, לטענתה, הדברים לא נאמרו בפני שתי העדות יחד אך מדובר בפגם הניתן לריפוי בהתאם לסעי' 25 לחוק במיוחד נוכח העובדה כי ישנה עדה נוספת – גב' נ.פ. שהצהירה כי דברים אלו נאמרו אף לה בסמוך לפני פטירת המנוחה (ע"א 580/84).

עוד לטענתה, סביר כי דברי המנוחה הם דברי אמת שכן נאמרו בטרם פטירתה (ד"נ 40/80). 11.3 רישום זכרון דברים ע"י העדים וחתימה עליו – גב' ש.מ. ול.א. צירפו זכרון דברים ששיקף את הנאמר להם ע"י המנוחה לפני פטירתה. זכרון הדברים נחתם על ידן ביום 6.3.18 דהיינו,

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

3 ימים בלבד לאחר פטירת המנוחה ולנוכח העובדה כי לא צלח רצונה של המנוחה לחתום על
צוואה בפני עו"ד. לטענתה, זכרון הדברים אמנם הודפס ולא נרשם בכתב יד של העדות וזאת
משום שהעדות לא ידעו, כל אחת, כי נאמר לשנייה את שנאמר והן גילו זאת רק לאחר פטירתה
עת נתקלו אחת בשנייה ושוחחו על כך (עדות גב' ש.מ. עמ' 25 ש' 3-4). ב"כ המבקשת הדפיס עבורן
דברים אלו לאחר שנאמרו לו בע"פ ע"י שתיהן (עמ' 25 ש' 14-15 לפרו').

11.4 על הרישום, החתימה וההפקדה להיעשות בסמוך לאחר שניתן לעשותם - לטענתה,
בנסיבות, בו לא נאמרו דברי המנוחה בפני העדים בו זמנית והן סברו כי המנוחה תחתום על
צוואה בפני עו"ד כפי שביקשה, לא היה כל מקום להעלות את הדברים על הכתב לפני שהבינו
העדות לצוואה כי מאחר ולא צלחה המנוחה לערוך צוואה בפני עו"ד, הרי שעליהן לרשום
את רצונה האחרון כצוואת שכיב מרע. בנסיבות אלו, הרישום בזכרון הדברים והחתימה עליו
נעשו בסמיכות לאחר פטירת המנוחה וכך גם הפקדת הצוואה אצל הרשם.

תמצית טענות המשיב:-

12. לטענת המשיב, יש לדחות הבקשה וזאת נוכח אי עמידת המבקשת בנטל המוטל עליה להוכיח
תנאי היסוד והדרישות בסעי' 23 לחוק הירושה באשר לצוואת שכיב מרע. לטענתו,
עסקינן בדרישות מצטברות אשר קיומן הכרחי על מנת לראות בדברי מצווה – צוואה שבע"פ.
לטענתו, כפי שהובהר בפסיקה (ת"ע 1880/05) הדרישות בסעי' 23 הינן מצטברות ומהותיות
(ע"א 436/01 ראכב) ולאילו מצטרפת הדרישה הכללית לפיה על ביה"מ להשתכנע באמיתות
הצוואה וכי היא משקפת נאמנה גמירת דעתו של המצווה (ע"א 88/88).

13. לטענתו, אמירות המנוחה, שנאמרו לכאורה, בזמנים שונים אינן עונות על הגדרת צוואה בע"פ
וצוואת שכיב מרע. כן עולים פגמים מהותיים וצורניים המאיינים את תוקף הצוואה.

14. לטענת המשיב, נטל ההוכחה, לקיום כלל דרישות החוק ולאמיתות הצוואה בצוואה בע"פ,
הוא על מבקש קיומה וזאת נוכח "היות הצוואה מוחלטת". נטל ההוכחה במקרה זה, הינו רב
יותר, נוכח הפגמים העולים (ת"ע 14-01-60464, ע"א 138/64, ע"א 99/63, ע"א 9200/99).

15. לטענתו, משלא הוכחו מרכיבי היסוד בצוואה, ס' 25 לחוק אינו יכול לרפא פגמים שנפלו בה
ורמת הוודאות להפעלת ס' 25 צריכה להיות גבוהה ביותר (ע"א 15/85, ע"א 430/73, ע"א 564/71).

16. לטענתו, המבקשת לא הוכיחה כי המנוחה הייתה, בעת הפגישה עם כל אחת מהמצהירות,
במצב "שכיב מרע" וכי "ראתה עצמה מול פני המוות".

לטענתו מעיון במסמכים הרפואיים לא עולה כי המנוחה הייתה בגדר "שכיב מרע" (אדם
הלוקה במחלה קשה ושוכב על ערש דווין) ואף לא הומצאה כל חו"ד בעניין זה. לטענתו,

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

מאסופת המסמכים הרפואיים שהוצגו עלה מצב רפואי זהה ורציף בחודשיים האחרונים לחיי המנוחה. אמנם, היה קיים קושי במצב התפקודי אולם לא עלה כל חשש לסכנת חיים ואף היה קיים תכנון להמשך טיפול רפואי עתידי ומעקב (מסמך מיום 11.2.19 עמ' 41, תיעוד מיום 22.2.18 עמ' 226, מסמך 25.2.19 עמ' 217-218 ועמ' 231, מסמך 1.3.18 עמ' 227, 4.3.18 עמ' 229). המנוחה אף לא אושפזה בבי"ח בתקופה האחרונה לחייה ולא עולה המלצה לאשפוז (חקירת א.ג. ע' 18 לפרו'). המנוחה המשיכה להתגורר לבדה, טופלה באופן רציף במסגרת טיפולי בית. המנוחה אף נפטרה בביתה וביום פטירתה אף אמורה הייתה לצאת לבדיקת קרדיולוג. לטענתו, המנוחה אמנם סבלה מאי ספיקת לב כרונית (מסמך רפואי עמ' 211) אולם מחלה זו אובחנה אצלה שנים רבות טרם פטירתה, עוד בשנת 2012 (עמ' 11 לתיעוד הרפואי).

לטענתו, לא ראתה עצמה המנוחה אף אל מול פני המוות. ראשית – לעניין היסוד האובייקטיבי – לא יכלה המנוחה באופן סביר לאמץ דעה כי היא עומדת מול פני המוות שכן לא הייתה בסכנת חיים בעת שנטען כי מסרה את צוואתה. מהמסמכים הרפואיים עלה כי המנוחה הייתה במצב רגיל למצבה בשנה האחרונה והרגישה טוב. שנית – לעניין היסוד הסובייקטיבי – מכלל חקירת העדים והמבקשת עולה, כי המנוחה, העדות והמבקשת, לא צפו את פטירת המנוחה והמנוחה אף מצאה לנכון להמתין לבוא עו"ד מחופשה ואף נקבע לכך יום ראשון, יום פטירתה (עדות א.ג. עמ' 22, גב' ש.מ. עמ' 26, 30, 31).

17. לטענתו, מתצהירי העדות, מחקירתו ומסיכומי המבקשת (ס' 21 ו-31.1) לא הוכחה גמירת דעת המנוחה לצוות בעל פה – דרישה מקדמית ובסיסית לעריכת צוואה, במיוחד בע"פ (ע"א 99/63). במסמך שהופקד כצוואה, לא צוינו נסיבות עריכתה במועדים שונים, זמן האמירה. יתרה, אף עלה באופן מובהק כי המנוחה הביעה רצון לצוות באופן של צוואה בכתב בלבד, באמצעות עריכתה ע"י עו"ד, שאת תוכנה לא ניתן לדעת (ויתכן כי ברצונה היה לצוות לאדם אחר). לטענתו, הגב' ש.מ. העידה כי המנוחה ביקשה ממנה הרבה פעמים לכתוב צוואה ולזמן עו"ד (ע' 25 ו-26 לפרו'), וכך גם המבקשת (עמ' 26), גב' ל.א. (ע' 9 ש' 7-8, ע' 11 ש' 4-8, 33-34), הגב' א.ג. (עמ' 16 ו-22 לפרו') וכן גב' נ.פ. (עמ' 23 לפרו').

לטענתו, המנוחה לא ציוותה את נכסיה למבקשת בפני העדות אלא רק דיברה כי ברצונה לעשות צוואה בכתב אצל עו"ד ואף נקבע מועד לעריכתה. כן עלה בדיון כי המנוחה אף לא רצתה לערוך צוואה בכתב יד בהתאם להוראות סעיף 19 לחוק הירושה למרות שעמדה בפניה האפשרות לעשות כן ולמרות שהוצע לה לפעול כך והעדיפה לחכות לעו"ד ואף חיכתה להגעתו של עו"ד ספציפי (עדות הגב' ש.מ. בעמ' 27 לפרו').

18. עוד לטענתו לא התקיים התנאי "השומעים בלשונו" זאת ומאחר ואחת העדות אינה דוברת רוסית, שפת המנוחה, וכן מאחר והמנוחה לא שלטה בשפה העברית (עדות הגב' ל.א. עמ' 10).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

19. עוד לטענתו, לא התקיימה הדרישה לאמירת דבר הצוואה בפני שני עדים בצוותא ונטען
לאמירות שונות בתאריכים שונים ובפער של כשבועיים.
20. עוד לטענתו, לאמור מוסיפים ומכבידים הפגמים שנפלו בהליך עריכת זכרון הדברים (ע"א 88/88) כך שאינו מקיים אחר דרישות סעיף 23(ב). לטענתו, התרשומת שחתומה ע"י גב' ש.מ. ול.א., אינה מתעדת את דברי המנוחה בדייקנות המירבית אלא האמירה נוסחה בלשון משפטית ושלא כפי אומרו (גב' ש.מ. בע' 28 וגב' ל.א. ע' 11).
- הרישום ועריכת דברי המנוחה לא בוצע ע"י העדות עצמן (עדות גב' ל.א. עמ' 13) – דבר המעורר ספק בדבר דיוקו ואמיתות הצוואה (ע"א 516/73). כן הרישום בוצע באופן משותף ובנוסח אחיד, הגם כי העדות הצהירו כי שמעו את דברי המנוחה בתאריכים שונים (דבר המעלה תמיהה שכן לא ברור כיצד אמירה במועדים שונים יכולה להיות זהה לחלוטין ומשכאן ניכר, כי ההצהרה המשותפת אינה משקפת נכונה את דברי המנוחה). עוד לטענתו, מעדות הגב' ל.א. (שאינה דוברת עברית) עלה כי אינה מודעת באופן מלא לתוכן המסמך עליו חתמה (עמ' 13 ש' 26-27) ולא נרשם כי מסמך זה תורגם לה.
- לטענתו, מכל האמור לעיל וכן נוכח אי דיוקים ופגמים מהותיים שנפלו בזכרון הדברים – הוא אינו מקיים את דרישות סעי' 23 (ב) לחוק ואף מעלה ספק באשר לאמיתות הצוואה ובאשר לשיקוף המדויק, אותנטי וללא פרשנות של רצון המנוחה עד כי יש לפסלו.
- עוד לטענת המשיב, לא הופקד זכרון הדברים הנטען ע"י שני העדים (אלא רק ע"י הגב' ש.מ.) – דבר המהווה פגם נוסף בהליך.
- עוד לטענתו, מעדות גב' ש.מ. (עמ' 27) עלה החשש כי המבקשת נכחה בעת החתימה על זיכרון הדברים (והיא אף ייעצה לגב' ל.א. לפנות לעו"ד לעניין הצוואה) – ויתכן כי יש בכך משום מעורבות בעריכת הצוואה ונטילת חלק.
21. לטענתו, מקרה חריג זה, בו הוגשו שתי בקשות למתן צו לקיום צוואות שכיב מרע ולטובת גורמים שונים, מעלה ספק נוסף לגבי רצונה האמיתי של המנוחה.
- לטענתו, אף נסיבות מחיקת הבקשה שהוגשה ע"י אגודת "ארזי הלבנון" וכן התצהיר המתוקן שהוגש ע"י ב.י.ק. (שאומת ע"י ב"כ המבקשת) מעלים תמיהות רבות במיוחד לאור הוראות הפסיקה בנוגע לזהירות הנדרשת בצוואות בעל פה (ע"א 717/71).
22. עוד לטענתו, לכל האמור יש להוסיף את אי הדיוקים בגרסאות, את הימנעות חלק מהעדות למתן תשובות ברורות (כדוגמת עריכת זכרון הדברים, ניסוחו, מיקום עריכתו והנוכחים בעת חתימתו - ר' עדות גב' ש.מ. בע' 25 - 28) ואת הסתירות שעלו בין עדות המבקשת והעדות הנוספות (כך לדוג' כשציינה גב' ל.א. כי עו"ד הדפיס את המסמך ואילו גב' ש.מ. מציינת כי אינה זוכרת מי הדפיס את המסמך מבניה/נכדה אל מול עדות המבקשת בס' 31.2 לסיכומיה וכך הסתירה בין עדות גב' ל.א. בכל הנוגע לאי ידיעת המנוחה את השפה העברית אל מול עדות הגב' ש.מ., שאינה דוברת רוסית כי המנוחה צוותה בפניה בעברית וכך

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

- 1 גם אי דיוקים בחקירת גב' ל.א. בנוגע למצב הרפואי של המנוחה למול תיעוד רפואי שהוצג וסתירות פנימיות
2 בעדותה כמפורט בס' 57 לסיכומי המשיב) עד כי לא ניתן להסתמך על עדותן.
3
4 23. עוד לטענת המשיב, חרף הנטל המוטל על כתפיה נמנעה המבקשת מלבקש מינוי מומחה רפואי
5 שיבחן את כשירותה של המנוחה ואף נמנעה מהגשת כל דו"ח מסכם רפואי, למעט מסמכים
6 רפואיים מטעם קופ"ח. יתרה מכך, לטענתו מעיון בתיק הרפואי עולה (תחתית ע' 57) כי ביום
7 1.2.18 נתבקש אישור רפואי על מצב המנוחה ע"י "שכנה" אולם זה לא הומצא. משכך,
8 לטענתו, לא הוכח ע"י המבקשת כי המנוחה הייתה כשירה לערוך כל צוואה בזמן הרלבנטי.
9
10 24. לטענתו, נמנעה המבקשת, לזמן לעדות קרובים למנוחה-מטפלת המל"ל (שטיפלה בה 5 שנים),
11 אחות מכבי שהגיעה לביקורי בית באופן תדיר, השכנה אירה (חברה טובה של המנוחה).
12
13 25. המשיב מבהיר כי אין נידונים בהליך זה היקף העיזבון או מיהות היורשים (שגם הם לא הוכחו
14 ע"י המבקשת כפי הנדרש בתקנה 14(ב)(4) לתקנות הירושה) ואלו טרם אותרו.
15

השלמת טיעוני המבקשת בתמצית (בסיכומיה המשלימים):

- 16
17 26. לטענתה, הגשת הבקשה נוספת, ע"י עמותת "ארזי הלבנון", מעידה כי אין זכאים לרשת את
18 המנוחה ע"פ דין, וחזרת העמותה מבקשתה מחזקת ומעידה כשלעצמה, כי רצון המנוחה
19 שהמבקשת תירש אותה, היה ידוע לכל הסובבים אותה (כפי שהובהר ע"י מר ב.י.ק. בתצהירו).
20 לטענתה, בחר המשיב שלא לזמן את מר ב.י.ק. למתן עדות.
21
22 27. עוד לטענתה, המנוחה ומכריה, אינם עו"ד, אינם בקיאים בחוק ואכן יכול להיות שנפלו פגמים
23 מסוימים בהתנהלותם אך לא כאלו המאיינים את רצונה האחרון של המנוחה שהיה ברור.
24
25 28. לטענתה, לא היה מקום לזימון מטפלת המנוחה שלא הייתה קרובה לה וסביר כי המנוחה לא
26 שיתפה אותה ברצונותיה כך שלא הייתה תועלת מעדותה. לטענתה, הובאו על ידה 3 עדות
27 (דרישת החוק ל 2), חברות המנוחה, שאין כל קרבה ביניהן והמנוחה ספרה לשלושתן על
28 רצונה.
29
30 29. לטענתה, המנוחה רצתה, בכל מאודה לערוך צוואה בפני עו"ד ואולם משהבינה כי החתימה
31 מתעכבת בחרה לעשות מה שיכלה בנסיבות-לספר על רצונה למקורבים לה, מתוך הנחה כי
32 במידה ולא תספיק להכין צוואה הדברים שנאמרו להם יישמשו כתחליף לצוואה.
33

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

30. המבקשת מבהירה כי הגב' ש.מ. הייתה בקשר עם המנוחה כ- 24 שנים והן היו חברות טובות (עמ' 23 לפרו'). כתברות, הצליחו לתקשר ביניהן והייתה הבנה מלאה של הדברים. בנוסף, כפי שהעידה הגב' ש.מ. הינה דוברת קצת את השפה הרוסית (עמ' 29 ש' 2-1).

דיון והכרעה

הדין החל

31. הצוואה הנטענת, נשוא ההליך, הינה צוואה בעל פה. סעיף 23 לחוק הירושה קובע תנאיה של צוואה בעל פה:

"(א) שכיב-מרע וכן מי שרואה עצמו, בנסיבות המצדיקות זאת, מול פני המוות, רשאי לצוות בעל פה בפני שני עדים השומעים לשונו.
(ב) דברי המצווה, בציון היום והנסיבות לעשיית הצוואה, יירשמו בזכרון-דברים שיחתם בידי שני העדים ויופקד על ידיהם אצל רשם לענייני ירושה; רישום, חתימה והפקדה כאמור ייעשו ככל האפשר בסמוך לאחר שניתן לעשותם.
(ג) צוואה בעל פה בטלה כעבור חודש ימים לאחר שחלפו הנסיבות שהצדיקו עשייתה והמצווה עודנו בחיים."

32. על מנת שתוכר תוקפה של צוואה בעל פה יש איפוא לקיים את הדרישות לעריכתה ככזו: -
הראשונה – המצווה "שכיב מרע" או כמי שרואה עצמו מול פני המוות.
השניה – אמירת דברי הצוואה ע"י המצווה (בע"פ) תעשה בפני שני עדים המבינים את שפת המצווה – "השומעים לשונו".
השלישית – דברי המצווה יירשמו בזכרון דברים ע"י העדים שיחתמו עליו.
הרביעית – זכרון הדברים יופקד אצל הרשם לענייני ירושה.
והחמישית – על הרישום, החתימה וההפקדה להיעשות בסמוך לאחר שניתן לעשותם.

על מכלול הדרישות המפורטות בסעיף 23 לחוק הירושה, הוסיפה הפסיקה דרישה שישית בסיסית הנדרשת גם ביחס ליתר סוגי הצוואות, והיא – הוכחת גמירות דעתו של המצווה, כתנאי לקיום הצוואה (ע"א 88/88 אווה יעקובוביץ' נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד מד(2) 69, 72 - השופט אלוני) ע"א 8991/04 ברגות נ' ברגות [פורסם במאגר "נבו"].

והדרישות לקיום התנאים המפורטים בסעיף 23 נקבעו במטרה לחזק את אותה גמירות דעת נדרשת (ע"א 717/71 ניקולא נ' האפ' לנכסי נפקדים [פורסמו במאגר "נבו"]).

נטל ההוכחה

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

33. נטל ההוכחה בנסיבות בהן צוואה נערכה בעל פה מוטל על המבקש לקיימה, בשונה מצוואה בכתב אז מוטל הנטל על המתנגד לקיומה שכן עומדת לצוואה חזקת כשרותה. **נטל הוכחת הצוואה בע"פ כבד נוכח העדרה של רמת הביטחון הנדרשת בדבר רצון המצווה ונסיבות עריכת הצוואה (ע"א 138/64 פלדמן נ' טריפמן [פורסם במאגר "נבו"])**.
על ביה"מ לבחון צוואה בע"פ בזהירות יתרה ולהשתכנע מעל לכל ספק כי מדובר בצוואה אמיתית.

כשירות המנוחה

34. בטרם יידרש ביי"מ לשאלת בחינת דרישות ס' 23 לחוק, יש לבחון כשאלה מקדמית האם המנוחה היתה כשירה לערוך את צוואתה בעל פה? האם היתה צלולה להשמיע את דבריה בפני שני העדים?

35. לא הוצגה בפני חוות דעת רפואית ו/או מסמך של רופא מוסמך אשר יש בו להבהיר את מצבה הקוגניטיבי של המנוחה במועדים הרלבנטיים.
אף באסופת המסמכים שצורפו ע"י המבקשת לתצהירה (למעלה מ- 200 מסמכים) שצולמו מתיקה הרפואי של המנוחה בקופ"ח מכבי, לא נמצאה בדיקה ו/או הערכת מומחה בעניין זה.
36. יחד עם זאת, במקצת המסמכים (ביקורי בית של אחות לדוג' מיום 3.12.17, 10.12.17) צויין כי המנוחה "צלולה" ו"משתפת פעולה" ולא צויין אחרת (המנוחה לא הופנתה לבדיקה בעניין זה או עלה חשד בעניין צלילותה).
בשלב זה אניח איפה בעניין זה, כי המנוחה הייתה כשירה לערוך צוואה במועדים הרלבנטיים (19.2.18 ו- 1.3.18).

יישום דרישות סעיף 23 לחוק הירושה:

המצווה "שכיב מרע" או כמי שרואה עצמו מול פני המוות.

37. דרישה זו הינה דרישה חיונית ויסודית לקיום הצוואה. סימן שבלעדיו אין היא מהווה צוואה (ע"א 120/84 גולדברג נ' אסיא פד"י (4) 716, ע"א 796/87 אריאל ואח' נ' דויד, פד"י (2) 473, 477).

"שכיב מרע":

38. שכיב מרע משמע - "חולה שתשש כוח כל גופו, וכשל כוחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגלו בשוק והרי הוא נופל על המיטה - הוא הנקרא שכיב מרע..."
(על מהותו ומקורו של המונח ניתן ללמוד מדברי כב' הש' בייסקי בד"נ 40/80 קניג נ' כהן, פ"ד לו(3) 701).

הגדרה זו מבחינה בין אדם חולה, אפילו במחלה קשה המסוגל ללכת ולתפקד ובעת הצורך לדאוג לעריכת צוואה בכתב, בין בכתב יד ובין בעדים, לבין אדם ששוכב על ערש דווי במחלה

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

שאינו יכול לקום ממנה עוד, אינו מתפקד ואין בכוחו וביכולתו לטפל בענייניו כולל עריכת צוואה בכתב" (ש.שוחט, פגמים בצוואה, עמ' 148).

דרישה זו שהמצווה יהיה בעת עשיית הצוואה במצב של "שכיב מרע" באה לצמצם את המקרים שבהם תוכר צוואה בעל פה "צוואה בעל פה תוכר רק בנסיבות שהמאפיין אותן הוא כי למצווה אין יכולת או זמן להעלות את צוואתו על הכתב, ויש יסוד להניח כי דבריו משקפים כוונה כנה" (ש' שוחט 'פגמים בצוואות' עמ' 47, עמ"ש (חי') 24171-06-13 מ' ד' נ' ר' ד' ז"ל).

כאמור, הוגש ע"י המבקשת צילום תיקה הרפואי של המנוחה מקופ"ח מכבי מחודש 8/17. 39.

בעולה מהמסמכים סבלה המנוחה, מ-IHD, הפרעת לב איסכמית, הפרעות בקצב הלב, אי ספיקת לב כרונית אי ספיקת כליות כרונית בעיית מסתמים קשה, יתר לחץ דם וכן מסכרת (משנת 2010). למנוחה הושטל קוצב לב (לפני שנת 2017) וכבר בשנת 1994 או 2008 עברה ניתוח מעקפים. כן סבלה המנוחה מסחרחורות משנת 2008 וחלתה בסרטן המעי הגס בשנת 2012 (עברה ניתוח).

עוד עפ"י המסמכים לפחות כבר משנת 2010 סבלה המנוחה מאי ספיקת לב. המנוחה נטלה תרופות שונות.

בחודש 10/2017 אושפזה המנוחה בגין החמרה באי ספיקת לב /קוצר נשימה.

בביקורי בית שנערכו למנוחה כבר מחודש 11/17 ולאורך התקופה שעד פטירתה תואר כי המנוחה מחוברת למחולל חמצן ומתנשמת. כמו גם התלוננה המנוחה על קשיי נשימה מאמץ פיזי קל ו/או בכלל (15.11.17, 26.11.17, 11.12.17).

המנוחה נבדקה בגין תלונותיה אליה, בכל פעם אולם לא נמצא ממצא/ שינוי/ החרפה.

ביום 5.11.17 התלוננה המנוחה על קושי בנשימה ודפיקות לה והומלץ לה להזמין רופא. המנוחה נבדקה על ע"י רופא ובביקור טלפוני מיום 6.11.17 נרשם כי לא הודגם ממצא חריג הומלץ על טיפול fusida עקב קושי בנשימה.

בסיכום יעוץ קרדיולוג, מיום 4.12.17, הופנתה המנוחה, להמשך בדיקות שונות – אקו לב, הולטר, מיפוי לב ויעוץ רופא ראות. ביום 13.12.17 הופנתה לצילום רנטגן.

בשיחה טלפונית עם המנוחה שנערכה ביום 3.1.18 ציינה המנוחה כי מצבה יציב ללא שינוי. בביקורי בית שנערכו ביום 7.1.18 לא צויינה החמרה במצב המנוחה וכך גם ב11.1.18, 18.1.18, 23.1.18, 25.1.18 ו28.1.18 ואף בביקורים מיום 1.2.18, 4.2.18.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ביום 14.1.18 ביקרה המנוחה במרפאת קופת החולים.

בביקור בית שנערך ב-24.1.18 נרשם כי "בבואי מיתהלכת עם מקל הליכה בביתה באיטיות נעזרת במחולל חמצן לפי הצורך. מתגוררת בגפה, מצב קוגניטיבי זכרון שמור, ניידות: מקל הליכה, מעברים תקינים, נפילות: ללא נפילות בשנה האחרונה,.....מצב תפקודי: זקוקה לעזרה קלה בפעולות adl ועזרה מרובה בפעולות adll בביקור מצב רוחה טוב, חייכנית, לבושה תואם לעונה, נקייה ומודרת. ביקורת לפי הצורך".

ביום 5.2.18 נבדקה המנוחה בביתה ע"י רופא שוב על רקע תלונותיה לחולשה כללית וקושי נשימה במאמץ פיסי קטן ונפילות. לא נמצאה החמרה או ממצא חריג.

בשיחה טלפונית עם האחות שתועדה ביום 11.2.18 (ביוזמת השכנה ש.מ.) נרשם כי סיבת הפניה: "נבדקה ע"י רופא לפני שבוע עקב נפילה לפני כמה ימים סחרחורת, נפילות חוזרות אתמול נפלה, קיבלה חבלה בראש, נושמת בכבדות – לא חדש..."

ובשיחה טלפונית ביום 25.2.18 "סובלת מנפילות חוזרות עקב סחרחורת... נפילה אחרונה אתמול, לדבריה נחבלה בירך שמאל, מסוגלת לעמוד על הרגל, הולכת עם הליכון, הדרכת לפנות למומחה בכל החמרה....קבלת טלפון מאחות מכבי אולגה – מדווחת על החמרה נשימה אצל מטופלת. בשיחה עם מטופלת – קוצר נשימה אחרי מאמץ קל ללא שינוי".

המחלות וכן הסימפטומים שאובחנו וצוינו בסיום הביקורים בסמוך לפני פטירת המנוחה, אובחנו אף בעבר כך שאין בהן משום מחלות שלקתה בהן המנוחה בסמוך לפני פטירתה. מחלות אלו מתועדות גם בביקורי המנוחה בשנת 2017 מהם לא ניתן ללמוד כי חלה החמרה משמעותית במצבה של המנוחה סמוך לפני פטירתה אלא כי עסקינן במחלות כרוניות וחמורות מהן סבלה.

אמנם, בביקור מיום 12.2.18 צויין בביקור טלפוני של אחות כי "לאחרונה החמרה במצב תפקודי נפילות חוזרות ונשנות במשך שבוע האחרון נפלה 3 פעמים, קושי בניידות לא שולטת על סוגרים... זקוקה לעזרה בכל ADL והשגחה 24 שעות ביממה. מרותקת לבית".

אולם במסמכים מאוחרים יותר, לא ניכרה עדות להחמרה זו: כך, ביום 15.2.18 בעת ביקור בית לא דווח על שינוי מדיווחים קודמים "סיכום ביקור: במהלך טיפול חשה בטוב. מעקב על מצב המודינמי תקין..." וכך גם ביום 18.2.18 ו-22.2.18.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ביום 25.2.18 דיווחה אחות, (אשר לכאורה קיבלה את הטיפול במנוחה) כי שוחחה עם המטופלת / המנוחה וזו דיווחה על "קוצר נשימה אחרי מאמץ קל ללא שינוי...ללא כאב חזה, כרגע לא מעוניינת בבדיקה בבי"ח או רופא".

ביום 1.3.18 נערך למנוחה ביקור בית נוסף. אף במהלכו לא ציינה האחות כל שינוי במצבה.

בביקור בית עליו צוין תאריך 4.3.18 (יום לאחר פטירת המנוחה אולם כפי הנראה מתייחס ליום קודם לכן) לא פתחה המנוחה את הדלת בעת הגעת האחות. צוין כי האחות שוחחה עמה בטלפון וכי: "מטופלת דיווח שיש תור לקרדיולוג ויכול להיות שתלך היום ותתקשר להודיע".

עולה כי המנוחה הייתה חולה במשך שנים רבות ומצבה היה קשה לאורך שנים אלו. התייעוד האמור, אינו מלמד בהכרח כי מחלות המנוחה באותם מועדים (19.2.18 ו-1.3.18), הוחמרו עד כי מצבה היה בבחינת סופני והתייעוד נעדר פרוגנוזה ברורה באשר למחלות השונות.

נוכח כל האמור לעיל, יקשה לקבוע, בהסתמך על התייעוד הרפואי שהובא בפני, כי מצבה הרפואי של המנוחה, סמוך לפני פטירתה היה כה קשה עד כדי שרופאיה ראו בה כעומדת אל פני המוות. בה בעת אין ספק כי המנוחה סבלה באותם מועדים ממחלות קשות שייתכן כי הן הביאו לפטירתה.

וכבר נפסק כי: "על בית המשפט לנהוג משנה זהירות שעה שהוא עוסק בשאלה רפואית זו שמא ימצא עצמו גולש לתחום שאינו בידיעתו השיפוטית, המצריך הוכחה בדרך המקובלת, ויסיק מסקנות בהסתמך על תיק רפואי זה או אחר, שלא באה בצידו חוות דעת מומחה".
ת"ע (נצי') 1880/08 [פורסם במאגר "נבו"].

40. ולכל האמור יוסף כי המבקשת לא הגישה חוות דעת רפואית להוכחת מצבה הרפואי של המנוחה בשעת עשיית הצוואה הנטענת או בסמוך למועד זה ולא עתרה למינוי מומחה מטעם בית המשפט לצורך כך. המסמכים הרפואיים שהגישה אינם מספקים ובכל מקרה עסקינן בשאלה שברפואה שיש להוכיחה באמצעות חוות דעת רפואית.

41. "מי שרואה עצמו, בנסיבות המצדיקות זאת, מול פני המוות"
על מנת לסווג אדם ככזה, דורש המחוקק קיומם של שני אלמנטים: - "מי שרואה עצמו" – מן הבחינה הסובייקטיבית, "בנסיבות מצדיקות זאת" – מן הבחינה האובייקטיבית.

42. הפן האובייקטיבי:-

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

- בעניין האלמנט האובייקטיבי – מערכת הנסיבות צריכה להיות כזאת שבמסגרתה יוכל מנוח, באורח סביר (כאדם סביר) לאמץ את הדעה כי הוא עומד אל פני המוות (ע"א 733/88 קהא ואח' נ' לוי, פד"י מד (3) 324, 327).
43. אמנם, המנוחה נפטרה זמן קצר מאד לאחר שערכה את הצוואה הנטענת (ביום 3.3.18) אולם, לא הוכח ולא הובא בדל של ראייה שהיא נפטרה עקב מחלה מסויימת. בהמשך לאמור לעיל, לא הוצג בפני מסמך רפואי ולו אחד, המפרט את סיבת פטירתה של המנוחה ולמצער, תיעוד רפואי בסמוך לפני פטירתה המגדיר את מצבה כסופני.
- רופאת המנוחה, האחיות שטיפלו בה, רופאים מומחים שבדקו אותה – לא הובאו לעדות (הגם כי לא הייתה לכאורה כל מניעה לכך).
- האמור, פועל לחובת המבקשת.
- ויותר – בהעדר עדות רפואית מוסמכת, לא ניתן להסיק על יסוד סמיכות הזמנים שבין מועד עריכת הצוואה הנטענת למועד הפטירה כי המנוחה הייתה בבחינת "שכיב מרע" או כפי שיפורט להלן, ראתה עצמה אל מול פני המוות (אובייקטיבית) (ת"ע 1880/05 וכן ת"ע 613/77).
44. לא הונחה בפני תשתית ראייתית אובייקטיבית ומבוססת לגבי מצבה הרפואי של המנוחה במועד פטירתה או בסמוך לכך. משכך, לא ניתן לקבוע כי המנוחה, בנסיבות בהן הייתה שרויה, הייתה צריכה להרגיש כי היא עומדת מול פני המוות.
45. הפן הסובייקטיבי:
- הדרישה לאלמנט הסובייקטיבי באה אל סיפוקה מהרגשתו האישית של המצווה כי הוא עומד אל פני המוות.
46. הגב' ל.א. העידה מחד כי :
- "...ביקרתי אצלה ב-19.2.19. המנוחה לא יכולה היתה כבר לקום ולכן לא סגרה את הדלת. הדלת לא הייתה נעולה. כשבאתי, המנוחה שכבה. היא נראתה מאוד חולה ומותשת. היא הייתה באי שקט. היה קשה לה לדבר והייתה איזשהי מחשבה שהציקה לה. היא הרגישה שמותה מתקרב..." (עמ' 8 שי' 32-35).
-
- "...היא אמרה לי "אני תמיד רציתי להשאיר הכל לא.ג., אני כבר לא צריכה את זה". היא תמיד רצתה אבל היא לא הספיקה להפוך את זה בצורה רשמית. המנוחה אמרה לי, "ועכשיו אני לא יודעת אם אני אהיה בחיים מחר או לא". ולכן היא מבקשת ממני "תמסרי שאני רוצה להוריש הכל לא.ג. אני כבר לא אספיק". בגלל זה, אחר כך עשיתי את מה שעשיתי כדי לכבד את הבקשה של המנוחה" (עמ' 9 שי' 6-10).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

אך בהמשך עדותה, כי לא ביקרה את המנוחה לאחר 19.2 וכי :

" ש. היא אמרה בעבר שהיא רוצה שיבוא עורך דין והכינה את המסמכים לפני ה-19.2?

ת. לא. לא. לא שמעתי. המנוחה חשבה שיש לה עוד זמן".

ש. פעם ראשונה שמעת את זה, אף פעם היא לא דיברה על נושא של צוואה?

ת. היא העלתה את השאלה רק כשהיא הרגישה שהיא הולכת למות " (ע' 11 ש' 34 -ע' 35 ש' 1).

"ש. ב-19.2 אמרת שהיא לא יכולה לקום. האם אחר כך את יודעת אם היא התהלכה בבית,

היית איתה בקשר בימים אחרים, או שאת לא יודעת?

ת. לפי זה שההליכון עמד באיזושהי נקודה ולא ליד המיטה, היא לא הלכה איתו.

ש. לא שמעת אחר כך, לא באת לבקר אותה שוב?

ת. לא. לא ביקרתי אצלה אחר כך " (עמ' 12 ש' 24-20).

וכן :- "ש. כשהיית אצל המנוחה ב-19.2, היא אמרה לך את הדברים האלה, למה לא לקחת

אותה לביתה"ח, הרי התייעצת עם א.ג. קודם בטלפון, כשהמצב כל כך קשה....

ת. לא לקחתי חלק בהחלטות הרפואיות. לא עשיתי משהו.

ש. גם כשבן אדם אומר שהוא הולך למות? לא שאלת מישהו, לא אמרת למישהו?

ת. ב-19.2 שמעתי מהמנוחה שימיה ספורים וזהו.

ש. ולא פנית לאף אחד שמישהו ייקח אותה לבית חולים?

ת. לא". (עמ' 14 ש' 27-20).

47. והמבקשת הבהירה כי :-

"ת. ביום ראשון אני עובדת בבוקר והיה צריך לבוא עורך דין לעשות פרצודורה. השארתי אצל ש.מ.

שהיא בבית בזמן הזה לתת לעורך דין.

ש. חיכתם לעו"ד באיזה יום?

ת. ראשון.

ש. כי המנוחה רצתה לכתוב צוואה אצל עו"ד. זה בקשה שלה?

ת. בטח היא ביקשה היא חיכתה שהוא חוזר מהחופש שלו.

ש. למה היא חיכתה? למה לא עשיתם...

ת. היא לא כ"כ הייתה מכירה אנשים. זה אדם שהייתה מאמינה בו בלי שאלות. היא הייתה רואה

אותו מילדות. זה לא בן אדם שיכלה להאמין בכל אחד. זה אדם שיכלה להאמין בו ולעשות מה

שהיא מבקשת. הוא מכיר אותה גם כן.

ש. היא האמינה בו והסכימה לחכות.

ת. הסכימה לחכות. לא רצתה מישהו זר.

ש. היא האמינה שתהיה בראשון בחיים?

ת. מה שקורה עם לב אי אפשר לדעת בדקה אחרונה, זה קרה עם לב משהו.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ש. ההחלטה לחכות ליום ראשון. החלטה שלה או של אנשים אחרים?

ת. עו"ד היה צריך לחזור מחופש. לא הייתה ברירה.

ש. מי החליט שנחכה לראשון?

ת. אף אחד לא החליט חיכינו לעו"ד. אף אחד לא חשב שצריך למות היום.

ש. גם את חיכית?

ת. כולם חיכינו. בטח. מה הבעיה שאני חיכית? (עמ' 22).

וכן :-

"ש. אם חשבת שהמצב שלה כ"כ גרוע, מדוע לא פנית לגורמים רפואיים בשבוע האחרון? או שכן

פנית?

ת. לא תפקיד שלי לעשות את זה. עשיתי מה שבתפקיד שלי, מה שהיא ביקשה ממני לעשות. או

שמה היה צריך לעשות ולא הייתה ברירה אחרת.

ש. אם ראית מישהו שהולך למות או חושב שהולך למות היית עושה משהו?

ת. לא חושבת. עושים רופאים משהו.

ש. היית קוראת לרופאים? אם מישהו אומר לך שעומד למות.

ת. רק שבוע אחרון אמרה שהיא הולכת למות.

ש. אם בן אדם אומר שהוא הולך למות, אם היא אמרה, לא היית פונה לגורם רפואי?

ת. אני לא רופאה אני לא יודעת בדיוק צריך לעשות או לא". (עמ' 19).

"ש. היית מאד מעורבת בטיפול הרפואי בה?

ת. לא.

...

ש. האם הבאת אותה לבי"ח אם המצב שלה היה כ"כ גרוע?

ת. היו פרמדיקים אצלה בחודש אחרון. אני הזמנתי את האמבולנס והייתי שם והם לא לקחו אותה

לבי"ח.

ש. למה?

ת. תשאלי אותם.....

ת. בחודש אחרון לא לקחו אותה. המצב שלה היה עד כדי כך גרוע שלא רצו לקחת אותה.

ש. היא לא הייתה בחודש אחרון בבי"ח.

ת. לא " (עמ' 18).

48. והגב' ש.מ. העידה :-

"ש. היו פעמים שהיא אמרה לך, למה לא קראת לעורך הדין כ"כ הרבה פעמים וענית לי שקראת

לעו"ד אבל בשבועיים האלה היה בחופשה. זה נכון?

ת. גם אמרתי לך שזה לא דחוף. לא חשבת ששבועיים האלה המצב דחוף.

ש. את מאשרת את מה שהבהרתי כשאמרת ששבועיים האלה הוא לא נמצא ועכשיו הוספת שזה גם

לא היה כזה דחוף בשבועיים האלה.

ת. בשבוע אחרי זה כבר השתנה " (עמ' 25-26 לפרוי).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

1

....

י"ש. היית לה כוונה שעו"ד יערוך את הצוואה.

ת. כן.

ש. אבל כשאדם רוצה לצוות, חושבים שהוא עומד למות.

ת. שבועיים לפני אולי היא לא חשבה.

ש. לא נכון היה להתייעץ עם עו"ד או מישוה נוסף?

ת. קבענו תאריך שהוא צריך להגיע.

ש. מתי הכל?

ת. 4 למרץ.

ש. גם היא ציפתה?

ת. ביום ראשון הוא היה אמור להגיע. לקחתי את הפרטים מא.ג. הוא היה אמור לבוא ולערוך.

ש. זה לא היה כזה דחוף שצריך היה לקרוא למישוה אחר?

ת. **באיזה תאריך?**

ש. ב- 1 למרץ.

ת. לא חשבנו שביום שבת זה יקרה". (עמ' 26-27 לפרו').

49. מן האמור לעיל עולה כי המנוחה, כמו גם העדות לא צפו פטירתה של המנוחה ואף הסדרת העניין לא נראה בעיניהן דחוף.

זאת ועוד, מאותו התיעוד הרפואי שהוגש עולה כי המנוחה נשלחה לעריכת בדיקת הולטר לב לאחר בדיקת קרדילוג ביום 13/12/17 וכי ביקור בית אחות שהתקיים שאמור היה להתקיים ימים ספורים לכאורה טרם פטירתה (על המסמך צויין יום 4.3.18) אף לא נמצאה המנוחה בבית ומשיחה טלפונית עימה עלה כי "מטופלת דיווחה שיש לה תור לקרדילוג ויכול להיות שתלך היום ותתקשר להודיע...".

50. המנוחה התגוררה עד ליום פטירתה (כפי שצוין במסמכים המתעדים את ביקורי הבית) לבדה בביתה (הסתייעה במטפלת מל"ל בהיקף נמוך יחסית של שעות בשבוע (9.45) ולא הובהלה לביה"ח סמוך לפטירתה בשל מצבה הנטען או נדרשה לטיפול רפואי חריג כגון זימון אמבולנס.

51. מהאמור עולה המסקנה כי המבקשת לא הוכיחה את טענתה כי המנוחה ראתה עצמה מול פני המוות, הן סובייקטיבית והן אובייקטיבית – ומשכך אין הצוואה הנטענת עומדת בדרישות סעיף 23 לחוק הירושה.

למעלה מן הנדרש אוסיף ואפרט בנוגע לקיומן של הדרישות הנוספות הקבועות בסעיף 23 לחוק.

גמירות דעת

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

52. גמירות הדעת הנדרשת בכל צוואה, מחייבת את ביי"מ לבחון אם הדברים נאמרו ע"י מצווה בע"פ, מתוך כוונה לצוות כלשון סעיף 23(א) לחוק. אחרת, אין באמירותיו משום צוואה. לדרישות שנקבעו בסעיף 23 לחוק הירושה כמו גם נטל ההוכחה הכבד שהוטל על מבקש לקיים צוואה בע"פ והצורך כי בית המשפט ישתכנע, מעל לכל ספק כאמור, משנה תוקף בצוואה בעל פה שכן "קיומה קשה לבדיקה בהיות בית המשפט תלוי באמרי פיו של המצווה כפי שנרשמו, (אם נרשמו) ע"י העדים ולא אחת עולה השאלה האם אמירה זו או אחרת של המצווה, צוואה בעל פה היא או שמא אמירה סתם" (ש. שוחט, "פגמים בצוואה", מהדורה שנייה, התשס"א-2001, עמ' 140 ואילך).
53. נפסק (ע"א 88/88 יעקובוביץ נ' היועמ"ש) כי להבחין בין שני מצבים: האחד - בו שכיב מרע מצווה את נכסיו בעל פה (קובע - זהו רצוני! ובכך נותן ביטוי מוחלט לגמירות דעתו לצוות כפי שציווה ורק לאחר מכן נפנה להורות להכין לו צוואה בכתב - כך שזו לא באה להתנות את תוקף אמירתה בע"פ).
- ובין שני - בו שכיב מרע המפרט מה יעשה ברכושו על מנת שדברים אלו יעלו על כתב צוואה עליה יחתום לאחר עריכתה ואין בהוראותיו בגדר צוואה באשר אין בהן גמירות דעת מלאה לצוות את אשר הורה (ר' גם ע"א 717/71 ניקולאי נ' האפ' לנכסי נפקדים).
54. המבקשת העידה כי:-

"היא הייתה תמיד רצתה לתת לי ירושה. פעם ראשונה הייתי שומעת את זה בזמן שעשינו ייפוי כוח בבנק היא אמרה שם. פעם ראשונה 6-7 שנים, הייתי איתה בבנק. אחר כך היא אמרה את זה בזמן האחרון הרבה פעמים. שבוע אחרון באמת שמעתי ממנה כל רגע, כל המחשבות שלה ככה היו. היא הייתה מרגישה שהיא הולכת למות והיא רצתה להשאיר לי את זה. ש. היא אמרה שהיא רוצה לקרוא לעו"ד יעשה את זה?

ת. כן היא אמרה. היא חיכתה לעו"ד פשוט לא הספיקה לעשות. היא אמרה לי כל הזמן שהוא חוזר מחופש והיא רוצה לראות אותו ביום ראשון. היא נפטרה בשבת...." (עמ' 16 ש' 1 ואילך).

ת. ביום שישי נתתי לה פרטים ודיברנו על זה, **כל הזמן דיברנו על ש.מ, ש.מ. על הירושה**

ש. **מה זה כל הזמן גם לפני יום שישי?**

ת. **כן המנוחה אמרה שהיא רוצה לתת לי ירושה. זה לא היה סוד.**

ש. **לפני שש.מ. פנתה אלייך בשישי, היא דיברה איתך בעבר על זה?**

ת. **דיברנו על זה נכון.**

ש. ש.מ. שמעה מהמנוחה לפני יום שישי על זה שהיא רוצה להוריש לך?

ת. גם ביום שישי.

ש. גם לפני? ת. צריך לשאול את ש.מ.

ש. גם אותך. ת. יכול להיות עם ש.מ. גם...." (עמ' 16).

גב' ל.א. העידה:-

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

1 ש. היא לא הספיקה ללכת לעורך דין, זו הכוונה?

2 ת. היא לא הספיקה לעשות צוואה פורמלית.

3 ש. למה הכוונה פורמלית?

4 ת. היא חשבה שעורך דין יבוא אליה הביתה ויכתוב את הצוואה.

5 ש. כלומר היא רצתה צוואה שעורך דין יערוך. זה מה שהיא אמרה לך?

6 ת. היא אמרה "אני רוצה שיבואו ויעשו לי את הניירת" (עמ' 11 ש' 8-3).

7

8 ש. האם את פנית לעורך דין כדי להסדיר את העניין שביקשה ממך המנוחה?

9 ת. לא ידעתי מה לעשות. כתבתי משהו בכתב ידי והעברתי את זה לעורך דין שגר ליד אחרי המוות.

10 ש. כלומר היית ב-19.2 את המנוחה, המנוחה אמרה את מה שאמרה ואת לא עשית כלום עד מותה?

11 ת. לא עשיתי שום דבר כי כואבות לי הרגליים" (עמ' 12 ש' 34 – עמ' 13 ש' 3).

12

13 ואז: "את פנית לא.ג. לקבל את השם שלה ותעודת הזהות כדי שעורך דין יערוך את הצוואה?"

14 היא פנתה ביום שישי ה-2.3?

15 ת. שאלתי את א.ג. מה היא יכולה לעשות וא.ג. הציעה לי לפנות לעורך דין.

16

17 ש. אז אני מבינה נכון, שאלת את א.ג. לפני פטירתה של המנוחה?

18 ת. זה קרה ב-2.3. פניתי לעורך דין כי לא ידעתי מה צריך לעשות" (עמ' 14 ש' 19-11).

19 גב' נ.פ. הצהירה כי כי:-

20 "6. בשנה האחרונה המנוחה אמרה לי במספר הזדמנויות שונות כי ברצונה להוריש את כל

21 רכושה לגב' א.ג.

22 9. פעם אחרונה בה ביקרתי את המנוחה היה בשבוע לפני פטירתה וכן כבר מצבה היה בכי

23 רע והיא הייתה חלשה ביותר. זכורה לי גם בביקור זה היא חזרה ואמרה לי כי אם תלך

24 לעולמה היא מבקשת כי רכושה יעבור לגב' א.ג. בנוסף, היא אמרה לי שביקשה משכנה

25 שלה כי תביא לה הביתה עו"ד שיכין עבורה צוואה לטובת גב' א.ג. והיא מקווה שישפיק

26 להגיע אליה לפני שתלך לעולמה" (ההדשות שלו – ע.ק.).

27 והעידה כי:-

28 "ש. בשורה שניה לסעיף 9 "זכור לי..." (מקריאה). כך זה היה?

ת. כן היא רצתה עורך דין". (עמ' 23).

והגב' ש.מ. העידה:

"ת. היא ביקשה הרבה פעמים. ממני בעצמה.

ש. ונ.פ. פנתה אליך פעם?

ת. המנוחה ביקשה ממני הרבה פעמים שהיא רוצה לכתוב צוואה שאני אומין עורך דין

שהמבקשת היא כמו בת שלי ואני חייבת לה על השנים שהיא טיפלה בי.

ש. אז למה לא קראת לעו"ד?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת. קראתי לו הוא היה בחופש.

ש. אמרת שמספר פעמים היא אמרה לך.

ת. נכון.

ש. למה לא קראת לעו"ד באותם הפעמים?

ת. זה היה שבוע שבועים. אמרתי ברגע שיחזור מהחופש, הוא יבוא אליך ... (עמ' 25).

....

ש. את אומרת שעכשיו אני שומעת ששבועיים לפני כן היא גם אמרה את זה. אז זו לא

הפעם הראשונה. וגם לא חשבת שזה כזה דחוף.

ת. נכון.

ש. את כותבת בתצהיר שב- 01/03 היא אמרה לך את זה למרות שכעת אני שומעת שבועיים לפני כן.

אם ידעת שעו"ד לא יחזור באותו היום שהתקשרת אליו, או לא... מדוע לא פנית לעו"ד אחר?

ת. היא רצתה רק את עופר.

ש. ראית לנכון שלמרות שמצבה היא מאד רוצה שעו"ד יערוך צוואה ואף נקטה בשם עופר.

ת. כן.

ש. היית לה כוונה שעו"ד יערוך את הצוואה.

ת. כן. (עמ' 26).

עולה איפה מהעדויות שנשמעו בפני, כי הגם כי רצונה הנטען על ידן של המנוחה הובע לטענתן, פעמים רבות (ואף זמן רב לטענת המבקשת – כ-6/7 שנים) בחרה המנוחה שלא לעגנו ו/או להוציאו לפעול בדמות צוואה ו/או לעשות כל פעולה למימוש.

מהעדויות שנשמעו בפני וכלל הנסיבות עולה כי דבריה הנטענים של המנוחה מהווים הבעת רצון של אדם לערוך צוואה (אשר אין וודאות בכל הנוגע לתוכנה) וזאת להבדיל משכלולה של אותה הבעת רצון לכלל צוואה.

55. לכל האמור יוסף כי בהתאם לעדות הגב' ש.מ. הוצע למנוחה לערוך צוואה בכתב יד אולם

היא סרבה לכך :-

ש. הצעתם לה אולי לכתוב צוואה בכתב יד?

ת. הצעתי לה. כן. היא אמרה שאין צורך נחכה לעורך דין.

ש. היא הייתה מודעת לאפשרות הזו שאפשר לכתוב בכתב יד.

ת. אני אמרתי.

ש. איך ידעת?

ת. הבן שלי עורך דין.

ש. התייעצת איתו?

ת. לא אני יודעת את זה מזמן שלמדו משפטים

ש. היא סירבה כי רצתה לחכות לעו"ד. נכון?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ת. כן. למרות שהיא אמרה לי גם אם עו"ד לא יכתוב צוואה, הכל לא ג..

ש. אבל הצעת לה והחליטה שלא. לא כתבה?

ת. לא כתבה" (עמ' 27).

56. ועוד תצטרף לספק-הבקשה הנוספת שהוגשה בעניין המנוחה, ע"י אגודת ארז הלבנון, כשפורט לעיל. בבקשה זו, הוגשו תצהירי צ"ג לפיהם כאמור, הביעה המנוחה בפניהם רצונה, סמוך למועדים הרלבנטיים, כי רכושה יועבר לאחר פטירתה לטובת הנצחה/סיוע ותמיכה לנזקקים. אמנם בקשה זו נמחקה בסופו של יום, אולם יש בה להוסיף אל הספק הניכר (יש לומר) בדבר רצונה האחרון של המנוחה.

יצוין כי המבקשת בחרה שלא להעיד (עמ' 15 ש' 13-14) את מר ב.ג.ק., על הנסיבות שהביאו לטענתו למחיקת הבקשה (עפ"י התצהיר – בירור שערך בכל הנוגע לרצון המנוחה) ומשכאן שלא ניתן לייחס לתצהיר זה משקל.

57. לא הובאו לעדות ע"י המבקשת אנשים קרובים למנוחה, אשר ייתכן והיה בעדותם לשפוך אור על גמירת דעתה. כך לדוג' השכנה אירנה (אשר לעדות גב' ל.א., עמ' 10 ש' 7 ואילך, הייתה ביחסים טובים עם המנוחה כשכנתה), מטפלת המנוחה (שטיפלה בה כפי עדות המבקשת במשך 5 שנים עמ' 17 ועמ' 20), אחות קופה"ח שהגיעה אל המנוחה כמעט מידי יום (עדות המבקשת עמ' 19). הימנעות המבקשת מלהביא, נזקפת לחובתה ואף היא הותירה, כאמור, ספק בעניין גמירות דעת המנוחה.

58. כפי שהובהר רבות בפסיקה: "צוואה בעל פה נבדלת משלוש הצורות האחרות לעשיית צוואה בכך שהיא אינה נעשית על ידי המצווה בכתב, הוא אינו רואה את נוסח הצוואה הכתוב ואינו חותם עליו. בנסיבות אלה, קם החשש כי הצוואה שבעל פה תיכשל בשיקוף מלא ומדויק של רצון המצווה. על כן הוצבו במסגרת סעיף 23 לחוק הירושה, דרישות שונות, שנועדו על מנת להסיר חשש זה, והן בגדר דרישות מהותיות לשם קיום צוואה בעל פה. ודוק: במקרה מעין זה בית המשפט נדרש להקפיד על מילוי כל הדרישות המפורטות בסעיף 23 לחוק הירושה ככתבן וכלשונן, כדי להבטיח, ככל האפשר, שהצוואה תקיים כפי שנאמרה בפועל מפי המצווה". כב' הש' ג'יוסי בת"ע (נצי') 1880/05 וע"א 436/01 רכאב נ' רכאב פ"ד (6) 913.

"רבות יותר הן הדרישות הפורמאליות המתלוות לצוואות שצורתן היא בעל-פה, בין לפי ס' 22 (צוואה בפני רשות), בין לפי סעיף 23 (צוואת שכיב מרע). ממהותה, צורה זו נותנת את הבטוחה הפחותה מכל סוגי הצוואה. לכן מתלוות להן כל אותן דרישות המפורטות בסעיפים הנ"ל, היוצרות את החישובים הדרושים להכיל ולחזק את דברי המצווה שנאמרו בהבל פה, למען בסס את האמיתות וגמירות הדעת הדרושים לצוואה..."

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

כב' הש' נתניהו בע"א 796/87 מוסד אריאל נ' צפורה דויד, פ"ד מה (2) 473 וכן ר' ע"א 138/64 דורה פלדמן (שוורץ) נ' לילי טריפמן, ע"א 99/63 פלג ואח' נ' היועמ"ש [פורסמו במאגר "נבו"].

ויש אף שסברו (ע"א 99/63 פלג ואח' נ' היועמ"ש, פד"י 1122) כי :

"..גישת ביה"מ צריכה להיות בדרך כלל ההנחה, שאין לקיים צוואה בעל פה. אפילו אין למצוא פגם בנוסח הדיבור המהווה עשיית הצוואה, יש לאמץ את ההנחה הנ"ל, אלא אם כן, הנסיבות סביב עשיית צוואה כזאת הן כאלו שהן משכנעות ללא ספק כל שהוא כי אמנם העניין הוא בצוואה אמיתית, כלומר בכוונה מוחלטת שהדיבור יפעל כצוואה ושאינן גם נימוק המתקבל על הדעת להיעדר צוואה בכתב".

על שאלת קיומה של גמירת הדעת, מוסיפים ומכבידים הפגמים שנפלו ביתר תנאי ס' 23 כפי שיפורט להלן:

אמירת דברי הצוואה בפני שני עדים המבינים את שפת המצווה - "השומעים לשונו".

59. בפני שני עדים - נפסק כי יכול שדברי המצווה יאמרו בפעם אחת בפני שני העדים ויכול כי הדברים יאמרו בשתי הזדמנויות שונות, במעמד של עד אחד בכל פעם. דעת הרוב בע"א 580/84 היועמ"ש נ' פיק וכן ר' ע"א 127/87 בדיחי נ' בדיחי.

60. שליטת העדים בשפת המצווה – על העדים לשלוט בלשונו של המצווה ואף דרישה זו מהווה תנאי שביה"מ אינו יכול להתעלם ממנה ולהחליט על קיום הצוואה (ואף לא ניתן להכשירו מכח סעיף 25 לחוק) ע"א 296/85 קניג' האפ' הכללי, פד"י מב (2) 172. מהעדויות שנשמעו בפני עלה כי תנאי זה לא התקיים, בכל הנוגע לגב' ש.מ. :

הגב' ל.א., אשר העידה באמצעות מתורגמן הבהירה כי :

"ש. את וא.ג. את ש.מ. ונ.פ., מדברות בטלפון"

ת. אני לא מדברת עם ש.מ. כי אני לא יודעת עברית.

ש. את לא מדברת עם ש.מ.?

ת. רק אם יש פגישת פנים מול פנים.

ש. יש פגישות פנים מול פנים?

ת. רק במקרה. היא חולה, אני חולה". (עמ' 9 ש' 25-30).

וכן: "ש. באיזו שפה א.ג. וש.מ. דיברו?

ת. ברוסית.

ש. ש.מ. (הגב' ש.מ. – ההוספה שלי ע.ק.) דיברה גם עברית?

ת. קצת.

ש. קצת כמוד?

ת. אולי אני יודעת קצת יותר טוב. (מחייכת). (עמ' 10 ש' 15-20).

יוזכר-העדה העידה באמצעות מתורגמן (רוסית) לבקשתה וניכר כי העברית אינה שגורה פיה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

והגב' ש.מ. העידה כי :-

"ש. את מבינה רוסית?"

ת. קצת....

ש. באיזה שפה היא דיברה?

ת. דיברתי איתה עברית. חזרתי לפעמים על אותו משפט והיא הבינה.

ש. והיא אמרה לך ברוסית או עברית?

ת. עברית....

ש. לא הייתה בעיה עם העברית?

ת. לא הייתה בעיה. כשהיא לא הבינה חזרתי עוד פעם. כשהיא לא הייתה מבינה הייתי קוראת

לא.ג. והיא הייתה מסבירה לה ברוסית

...

משפט שלא היה ברור שלא ידעתי להסביר לה, אמרתי, היא התקשרה לא.ג. והיא באה" (ע' 29).

הדרישות הנוספות - דברי המצווה יירשמו בזכרון דברים ע"י העדים שיחתמו עליו,

שיופקד אצל הרשם לענייני ירושה. על הרישום, החתימה וההפקדה להיעשות ככל האפשר

בסמוך לאחר שניתן לעשותם.

61. הפקדת זכרון הדברים בצוואה בעל פה הינה בגדר חובה והיא נדבך נוסף בבחינה שאלת קיום

הצוואה. הפסיקה הדגישה חשיבות רישום זכרון הדברים והפקדתו בסמוך למועד עריכת

הצוואה במטרה למנוע אי דיוק ופגיעה באמינות המסמך לאור חלוף הזמן.

יש איפוא להעלות הדברים על הכתב ולהפקידם במשמורת כשהם טריים בזכרון העדים :-

"...אם העדים עושים זאת ומציינים לא רק את דברי המצווה בדיוק, אלא גם, כדרישת המחוקק, את

הנסיבות לעשיית הצוואה ודבריהם יוצאים מידיהם ונמצאים בבית המשפט, הרי יש מקום לסמוך

על כך שלא שינו מדברי המצווה ושלא טעו בדבריו. ואילו אם הם מאחרים, הרי קיימת סכנה גדולה

יותר שיש שינוי, לפחות כלשהו, בין דבריהם לבין דברי המצווה, וכי בינתיים התיעצו עם מי שהם

מוצאים לנכון להתייעץ וזיכרון הדברים ועדותם בבית המשפט אינם ניתנים לביקורת מתאימה."

כב' השופט קיסטר בע"א 430/73 אקשטיין נ' כהן [פורסם במאגר "נבו"]:

62. זיכרון הדברים אמנם יכול להירשם על ידי אחד מהעדים (ע"א 88/88 יעקובוביץ נ' היועמ"ש)

אך בחתימת שניהם (כאשר יש בחתימה על זכרון הדברים כדי לאשר שהתוכן הרשום בו מבטא את

אמרי פיו של המצווה כפי שנאמר בפניהם) יכול שיכתב בד בבד עם השמעת דברי המצווה באזני

העדים או לאחר מכן, כפי בענייננו (זכרון הדברים נערך ביום 6.3.18, 3 ימים לאחר הפטירה)

(ע"א 127/87 בדיחי נ' בדיחי ואח').

אולם במקרה בו נאמרו דברי המצווה לשני העדים במועד שונה, כפי הנטען בענייננו, ובהנחה

כי ביטויים של הדברים שנאמרו לא יהיה זהה בכל פעם, מן הראוי כי יהיה דווקא רישום

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

נפרד כאשר כל עד ירשום את מה שהוא שמע מפיו של המצווה וכך יוכל בית המשפט לבחון
בדיוק מה כל אחד מהם שמע (הש' שמגר בע"א 580/84 היועמ"ש נ' פיק).
כן, זיכרון דברים שלא נרשם על ידי מי מהעדים יש בו לעורר חשד בדבר איתורו
וממילא באמיתות הצוואה עצמה ובגמירת דעת המצווה (ש. שוחט, פגמים בצוואות, עמ' 164).
מן העדויות שנשמעו בפני עלו ספקות בכל הנוגע לדיוק ברישום דברי המנוחה בזכרון
הדברים שהוגש והופקד אצל הרשם.
דבריה המדויקים של המנוחה, כלשונה וללא ניסוחם לא פורטו בזכרון הדברים שהוגש (ונחזה
ככולל ניסוח שנערך) ואף נשמטו ממנו פרטים.
אלו מצטרפים לכל האמור לעיל בנוגע לאי קיומן של דרישותיו של סעיף 23 לחוק:

הגב' ש.מ. העידה :-

"ש. את מציינת ששמעת את זה ב- 01/03/18.

ת. זה היה ביום שהייתי אצלה אבל זה היה שבועיים אחרי שפעם ראשונה אמרה לי.

ש. למה לא ציינת?

ת. לא חשבתי שחשוב" (עמ' 26).

וכן: -"ש. זה ניסוח שלך (הכוונה לזכרון הדברים – ע.ק)?

ת. לא קראתי עד הסוף.

ש. תקראי.

ת. מה שבטוח שכתבתי בכתב יד על דף.

ש. האם זה הניסוח שלך? בפסקה השלישית. מקריאה. ימיה ספורים. זה ביטוי שלך?

ת. כנראה שכן כי היא סיפרה לי.

ש. האם ימיה ספורים זו שפה שלך?

ת. יכול להיות שכן...

ש. ושל המנוחה?

ת. היא אמרה לי כמה פעמים אני לא יודעת כמה זמן אני עוד פה.

ש. תימצתת את הדברים שלה? איך החלטת מה את מכניסה פנימה? מה שאת כתבת ול.א.

זה אותו דבר. ניסחת לשתוכן?

ת. כן. היא יודעת רוסית ואני עברית."

וכן לעניין מועד עריכת זכרון הדברים העידה הגב' ש.מ. :-

"ש. שאלתי איך ידעת שאחרי שנפטרה את צריכה 3 ימים אחרי זה לכתוב זכרון דברים...

ת. חשבתי שלמחרת שזה לא יברח לי.

ש. את למה לא למחרת?

ת. היינו עסוקות, לווייה. זה לא היה כ"כ פשוט. יכול להיות שהתחלתי בכתב יד " (עמ' 30).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

ולכך מצטרפת עדות הגב' ל.א. כך לדוג':
 " היא אמרה שהיא לא תיקח שום דבר איתה. "אני רוצה להשאיר כל מה שיש לי כולל הכסף לא.ג." (עמ' 11 ש' 1-2).
 ומיד לאחר מכן: " ש. כלומר היא רצתה צוואה שעורך דין יערוך. זה מה שהיא אמרה לך? ת. היא אמרה "אני רוצה שיבואו ויעשו לי את הניירת" (עמ' 11 ש' 7-8).
 " ש. אבל רצתה שעורך דין יבוא.
 ת. היא אמרה "אני מצטערת שלא עשיתי את זה" (עמ' 11 ש' 23-24).
 ומשנשאלה בעניין זה הבהירה: -
 " ש. למה לא כתבת את הדברים בתצהירך מיום 6.3.18?
 ת. אני לא מאוד חזקה מבחינה משפטית.
 ש. כתבת בתצהירך "ימיה ספורים". מה זה ימיה ספורים, את יודעת?
 ת. כתבתי את מה ששמעתי מהמנוחה.
 ש. אבל גם שמעת שהיא רוצה שיבוא עורך דין ושיעשו את זה באופן פורמלי.
 ת. היא אמרה, אני אחרתי, כבר מאוחר, אני רוצה שאת תמסרי את ההודעה" (ע' 11 ש' 9-14).

האם ניתן לרפא הפגמים שנפלו? (סעיף 25 לחוק הירושה).

64. סעיף 25 לחוק קובע כי:
 "(א) התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה, ולא היה לבית המשפט ספק כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, רשאי הוא, בהחלטה מנומקת, לקיימה אף אם נפל פגם בפרט מן הפרטים או בהליך מן ההליכים....
 (ב) בסעיף זה "מרכיבי היסוד" בצוואה הם:

 (4) בצוואה בעל פה כאמור בסעיף 23 – הצוואה נאמרה על ידי המצווה עצמו בפני שני עדים השומעים את לשונו בעת שהיה שכיב מרע או בעת שראה את עצמו, בנסיבות המצדיקות זאת, מול פני המוות".

65. ס' 25 מטרתו להתחקות אחר רצון המצווה לאמיתו, תוך התגברות על פגמים פורמליים (ברק, פרשנות הצוואה, 125 ב', הש' בייסקי בע"א 580/84 ה"עמ"ש נ' פיק, פ"ד מב(2) 703).
ואולם:

"סעיף 25 בנוסחו החדש מתנה את תחולתו בשני תנאים מוקדמים: האחד, כי "התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה"; והשני כי "לא היה לבית המשפט ספק כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה". להלן מפרט הסעיף מהם "מרכיבי היסוד בצוואה", שהתקיימותם מהווה תנאי מוקדם לתחולתו... בית-המשפט אינו רשאי לקיים צוואה שנפל בה פגם או חסר, אם לא "התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה".... עולה, אפוא, בבירור, כי אף

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-07-30591 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

שהמחוקק ראה להקל בדרישות הצורניות לעשיית צוואה...הקפיד הוא להבהיר, כי מסמך
שבעשייתו לא התקיימו... מרכיבי היסוד... אינו צוואה; ואף אם שוכנע בית-המשפט, מעבר
לספק, כי המסמך משקף את הרצון החופשי והאמיתי של בעל המסמך, אין בית-המשפט
רשאי לקיימו" [דנ"א 7817/00](#) יוסף אהרן נ' אמנון אהרונ, [פורסם במאגר "נבו"].

66. ובע"א [430/73 אקשטיין נ' כהן](#), פ"ד כח (2), 432 בעמ' 681 הובהר:
"במקרים של צוואת שכיב מרע יש להקפיד על מילוי הוראות סעיף 23 (ב) ורק במקרים
נדירים יוכל השופט להשתמש לגבי מקרים כאלה בסעיף 25 לחוק".

67. עפ"י הפסיקה, רמת הוודאות לצורך הפעלת ס' 25 לחוק צריכה להיות גבוהה ביותר. על
ביה"מ להשתכנע באמיתות הצוואה ובגמירות דעתו של המצווה "למעלה מכל ספק,
שאמנם מונחת לפניו צוואת אמת" (ע"א [15/85 רחל מזרחי ואח' נ' מנשה רז ואח'](#), פ"ד מא (4),
454 בעמ' 457 וראה גם: ע"א [564/71 הרטה \(נשר\) אדלר נ' מאיר נשר](#), פ"ד כו (2), 745 בעמ' 747).

68. איחור בהפקדת זכרון דברים כמו גם איחור ברישומם ובעריכתם וכמו גם הפקדתו ע"י אחד
העדים (כפי שנעשה בעניינו) (הגם דרישת סעיף 23 לחוק כי ההפקדה תבוצע על ידי שני העדים), יש
בהם כדי לפגוע באמינות המסמך המהווה למעשה נדבך חשוב בשאלת קיומה של הצוואה
שנאמרה ע"י המצווה ונרשמה בו, אולם עסקינן בפגם/חסר שניתן לתיקון לפי ס' 25(א) לחוק
(ע"א [733/88 קהה נ' לוי](#), ע"א [580/84](#), ת"ע [1032/88](#), ש.שוחט פגמים בצוואות ע' 164).

69. בעניינו, כפי שפורט לעיל, לא נתקיימו מרכיבי היסוד בצוואה שבעל פה,
התעורר ספק בכל הנוגע לגמירות דעתה של המנוחה (משלא הוכח ברמת הבטחון
הנדרשות שהמנוחה אמנם גמרה אומר לצוות את רכושה למבקשת) – פגמים
הנדרשים בתנאי בלעדיו אין למתן תוקף לצוואה שבע"פ.
משכך – לא הרימה המבקשת את הנטל המוטל עליה עפ"י סעיף 23 לחוק ודין
הבקשה לקיום הצוואה הנטענת להידחות (ודין ההתנגדות להתקבל).

סוף דבר

לאור כל המקובץ, לא השתכנעתי מעל לכל ספק כי מדובר ב"צוואת אמת" כדרישת החוק ובזהירות
הנדרשת בבואו של בית המשפט לבחון צוואה שבעל פה.
על כן, הנני מורה על קבלת ההתנגדות לקיום הצוואה, ודוחה את בקשת המבקשת לקיימה.
מאחר וטרם אותרו יורשי המנוחה, לא ניתן ליתן צו ירושה בשלב זה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 30591-07-18 ג' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'

בנסיבות המיוחדות החלטתי לא לעשות צו להוצאות.

המזכירות תמציא לצדדים ותסגור תיק זה.

ניתן היום, ה' ניסן תש"פ, 30 מרץ 2020, בהעדר הצדדים.

ענבל קצב-קרו, שופטת